

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 866

İSLÂM İKTİSADINDA SERMAYE
Doç. Dr. Cem KORKUT

Editör:
Prof. Dr. Abdurrahman CANDAN

ISBN: 978-625-7205-24-5

1. Baskı, Ocak 2021, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 02.07.2020 tarih
ve 144 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi / edebî redaksiyonu İLKSAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASİMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostım OSB Mahallesi 1256 Cadde
No: 11 06370 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Cem KORKUT

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ), Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümünde öğretim üyesi ve Türkiye Bilimler Akademisi'nde (TÜBA) Başkan danışmanı olarak görev yapmaktadır. Lisansını, Türkiye derecesi ile girdiği TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (TOBB ETÜ) İktisat Bölümünde tamamlamıştır. 2011 yılında araştırma görevlisi olarak başladığı AYBÜ'de 2014'te bitirdiği yüksek lisans tezinde günümüzdeki İslâmî finans kurumlarının öncüsü olarak nitelenen para vakıfları üzerine çalışmıştır. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde (İZÜ) İslâm ekonomisinde sermaye oluşumu, birikimi ve yapısı konusundaki tezi ile 2018 yılında doktora derecesi almıştır. İslâm ekonomisi, İslâmî bankacılık ve finans, para vakıfları gibi konularda yayımlanmış ulusal ve uluslararası makaleleri kitap bölümleri bulunan Cem Korkut aynı zamanda Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi'nin (ADAM) aktif bir üyesi olup bu merkezdeki İslâm Ekonomisi Okulu'nun yürütücüsüdür.

İslâm ekonomisi, İslâmî bankacılık ve finans, makroekonomik politikalar, uzun dönemde dünya ekonomisi, Osmanlı iktisat tarihi ve farkı toplumların iktisadi kalkınma paradigmaları üzerine çalışmaları mevcuttur. Cem Korkut, TÜBA bünyesindeki Bilişim Teknolojileri ve İletişim ile Sürdürülebilir Kalkınma, Finans ve Çevre Çalışma Grupları üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	XI
Ön Söz	XIII
Giriş	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
BÜYÜME VE KALKINMANIN TEMELİ: SERMAYE	5
Sermaye Oluşumu, Birikimi ve Yapısına İlişkin	
Kavramsal ve Teorik Çerçeve	7
Merkantilizm'de Sermaye	16
Fizyokratizm'de (Fizyokrazi) Sermaye.....	21
Klasik İktisadi Düşünce ve Kapitalizm'de Sermaye	
Kavramı	26
Sosyalizm'de Sermaye.....	41
Batı Dünyasında Sermaye Oluşumu ve Birikimi	53
Batı'da Sermaye Oluşumunu Sağlayan Faktörler	62
Kapitalizm: Hristiyanlıktan Sapma Tarihi.....	63
Tasarrufların Kalkınmadaki Rolü	71
Erken Modern Dönemde Batı'da Sermaye	
Oluşumunu ve Birikimini Sağlayan Finansal Kurumlar ...	78
Sermaye Yapısı Kavramı ve Teorileri	89

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM EKONOMİSİNDE SERMAYE	97
İslâm Ekonomisinde Sermaye Oluşumu, Birikimi ve Yapısına İlişkin Kavramsal ve Teorik Çerçeve	99
İslâm İktisat Düşüncesi'nde Sermayenin Tanımı	106
İslâm Ekonomisinde Sermaye Oluşumunu ve Birikimini Sağlayan Faaliyetler ve Faktörler	127
İslâm Ekonomisinde ve Diğer İktisadi Ekollerde Sermaye Kavramı	159
İslâm Ekonomisinde Sermaye Piyasaları ve Sermaye Ortaklıkları	184
Mudârebe	186
Muşâreke	193
Sukuk	196
İslâm Ekonomisinde Şirketlerin Sermaye Yapısı	200

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERKEN MODERN DÖNEMDE OSMANLI COĞRAFYASINDA SERMAYE OLUŞUMU VE BİRİKİMİ	217
Osmanlı Döneminde Sermaye Birikimi	220
Sermaye Birikiminde Para Vakıflarının Etkisi	225
Para Vakıfları Konusunda Müçtehitlerin Görüşleri	234
Para Vakıfları Konusunda Osmanlı Ulemasının Görüşleri	237
Para Vakıflarına Karşı Günümüzdeki Meydan Okumalar ve Tartışmalar	242
Türkiye Cumhuriyeti'nde Sermaye Birikimine Genel Bir Bakış	257

Günümüzde İslâmî Finans Kurumları ve Sermaye Birikimi	261
İslâmî Finans Kurumları ve Sermaye	263
İslâmî/Faizsiz Sigorta Şirketleri ve Sermaye	280
Günümüz Faizsiz Finans Enstrümanları	288
Türkiye Özelinde İslâm Ülkeleri İçin Ekonomik Kalkınmada Sermayenin Önemi	294
SONUÇ YERİNE: İNSANİ İKTİSAT	307
KAYNAKÇA	315

Kısaltmalar

- Ar-Ge** : Araştırma ve Geliştirme
İFM : İstanbul Finans Merkezi
MÖ : Milattan Önce
ö. : Ölüm
SVFM : Sermaye Varlıkları Fiyatlandırma Modeli

Ön Söz

Dünyada kapitalist iktisat teorisi diğer teoriler üzerinde mutlak üstünlüğünü ilan etmiş durumdadır. Belirli periyotlar ile krizlere sebep olsa da sistemin yaygın kabulü ve kullanımı, insanların farklı arayışlara yönelmesinin önündeki engellerden birisi olarak görülmektedir. Ortaya çıkan alternatifler, kapitalist iktisat teorisi tarafından günü kurtarmak adına mevcut sorunun üstesinden gelmek ve sistemi onararak devam ettirmek üzerine kurgulanmaktadır. Dolayısı ile sistem kendisine herhangi bir alternatifi kabul etmemektedir. Oluşan alternatifler ise kısıtlı bir kullanımdan sonra sistem tarafından işlevsizleştirilmektedir. Kapitalist iktisat teorisinin kendisine en büyük rakibi olarak gördüğü sistem İslâm iktisat sistemidir. Osmanlıların durduruldukları döneme dek Avrupa'nın yakın komşusu olmasına rağmen kapitalistleşmemesinin temelinde bu iktisat sistemi yatmaktadır. Osmanlılardan sonra İslâmî finansın kurumsal olarak dünyada kendisine yer bulması 1960'ları bulmuştur. Sonrasında ise hızlı finansallaşma ve ürün geliştirme süreçleri devam etmiştir.

Bunun yanında İslâmî finans sektörünün hızlı gelişmesi İslâm iktisat teorisinin bu sektörün zihinsel anlamda arka planının aynı hızda gerçekleşmesini engellemiştir. Bunun neticesinde İslâmî finansal piyasalarda paranın işletilme yöntemlerinin İslâmî açıdan helâllik tartışması çokça yapıyorken, sermaye olarak nitelenen bu paranın veyahut malların oluşumu, birikimi ve yapısına yönelik tartışma ve araştırma çok azdır. Biriken sermayenin nasıl kullanılması gerektiği hususu ilâhiyatçıların ve İslâmî finans ile ilgilenen akademisyenlerin temel tartışma konularından biri olmasına rağmen, sermayenin birikme yöntemi ve yapısı maalesef gerekli araştırmalardan yoksun kalmıştır. Oysa en az sermayenin işletilmesi ve kullanılması kadar, sermayenin oluşumu da üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Bu noktada İslâm iktisadı çalışmalarında uygulama, teorisinin önüne geçmiştir.

Elinizdeki bu kitapta İslâm'ın sermaye kavramına bakışı, İslâm'daki sermaye oluşum yöntemleri ve bu sermayenin şirketlerde oluşan yapısı araştırılmıştır. Kitap kapsamında İslâm ekonomisinin temel kaynakları incelenmiş ve Kur'an-ı Kerim, sünnet-i seniyye ve İslâm ulemasının görüşleri irdelenerek İslâm ekonomisinde sermayenin ve sermaye birikiminin yeri ve önemi gerek kurumsal gerekse de finansal çerçevede anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca modern iktisat ekolleri ile İslâm iktisat zihniyetinin sermaye kavramına bakışı mukayese edilmiştir.

Eserin okuyuculara faydalı olmasını ve tarihsel gelişim sürecinde geçmişten günümüze Batı kaynaklı iktisadi ekoller ile İslâm iktisadı arasındaki farklılıkların zihni anlamda anlaşılmasını temenni ediyorum.

Çalışmaya değerlendirmeleri ve eleştirileri ile yönen Prof. Dr. Abdurrahman Candan ve Doç. Dr. Ali Polat'a teşekkür ediyorum. Ayrıca beni İslâm ekonomisi alanında

çalışmaya teşvik eden Prof. Dr. Mehmet Bulut'a ve zamanımızı bereketlendiren, ufukumuzu açan ve hayatımıza anlam katan Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi'ne (ADAM) şükranlarımı arz ediyorum.

Bu amaçla gayret bizden, tevfik ve takdir Allah'tandır.

Cem Korkut
Ankara, 2020

Giriş

İslâm iktisadı üzerine yapılan çalışmaların önemli bir kısmı günümüzde sadece finans üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum, İslâm'ın iktisadi bakış açısına odaklanmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle modern finans yöntemleri içerisinde yer alan uygulamaların İslâmî olup olmaması yönünde akademik çalışmalar olsa da kurumsal bir İslâmî iktisat çerçevesi oluşturma konusunda yapılmış çalışmalar çok sınırlı kalmıştır. İslâm iktisadı ve İslâmî bankacılık ve finans alanlarında uygulama, teoriyi geçmiştir demek bu açıdan hatalı olmayacaktır. Literatürde İslâm iktisadı kavramı ve sermaye kavramının bu alanla ilişkisini inceleyen çalışmaların çoğu hukuk (fıkıh), finans, finansal araçlar gibi konular üzerine odaklanmıştır. İktisat ve iktisadi zihniyet yaklaşımları anlamında yapılan araştırmalar bu konuda daha azdır. Özellikle İslâm iktisadı ve finansı konusunda pratik tecrübenin teorisinin önünde geçmesi de teori geliştirme anlamında çoğu çalışmanın önünü kesmiştir.

Bu eserin amacı sermaye oluşumunun, birikiminin ve yapısının İslâm ekonomisi içerisindeki yerini